

WILLIAM SAROYAN

31. 8. 1908 – 18. 5. 1981

William Saroyan se narodil 31. 8. 1908 v kalifornském městě Fresno v rodině arménských emigrantů. Vztah k rodnému městu vystihují jeho vlastní slova: „*Bylo to vlastně báječné místo jen z jediného důvodu, a tím jsem byl já sám, že jsem to říkal.*“ Bezprostřední i vzdálenější příbuzenstvo pocházelo z horské oblasti Bitlisu v Turecku, kde křesťanští Arméni po dlouhé věky bránili svou existenci i kulturní nezávislost. Rozvětvený rod Saroyanových hledal nový domov ve Spojených státech a svou emigrací unikl hrůznému masakru, k němuž došlo roku 1915 během turecké deportace arménského obyvatelstva.

Otec Williama, Armenak Saroyan, byl kazatel, filozof a psal básně, které nebyly nikdy zveřejněné. Zemřel na zánět pobřišnice, když byly Saroyanovi tři roky. Celá rodina se ocitla ve špatných sociálních podmínkách. Matka, Takoohi Saroyanová, byla donucena dát své čtyři nezletilé děti, dva syny a dvě dcery, do sirotčince. Pracovala ve dvou zaměstnáních a občas je navštěvovala. O šest let později se všichni šťastně shledali ve Fresnu.

Od útlého dětství se Saroyan snažil vydělávat peníze. Již v sedmi letech prodával noviny na rušné křižovatce a ve třinácti se stal poštovním poslíčkem. Jako osmiletý se vrátil ze sirotčince k rodině do Fresna, kde navštěvoval několik let školu. Ta ho však vůbec nezajímala. Učitelka literatury si všimla jeho nadání a radila mu, aby se věnoval vysokoškolskému studiu. Matka mu často ukazovala otcovy spisy a mladý Saroyan se rozhodl, že chce být spisovatelem. Pokračoval ve vzdělávání především četbou a psaním. Byl vášnivým čtenářem už od dětství a knihy byly to jediné, co ho přitahovalo.

První literární pokusy posílal William Saroyan do anglické přílohy arménského časopisu Hairenik (Země Arménů), který vycházel v Bostonu. Podepisoval je jménem Sirak Goryan. Svůj pseudonym si zvolil zcela programově. Goryan byl prý starší arménský spisovatel a měl být mladému autorovi vzorem. Sirak bylo jméno jeho četných bratranců, tedy generace, jejímuž životu chtěl věnovat svou spisovatelskou pozornost především. Již od počátků své tvorby chtěl Saroyan popisovat život lidí

zkoušených osudem, kteří na tom byli podobně jako jeho vlastní rodina. Vyhýbal se však, až na malé výjimky, záměrně smutku po opuštěné vlasti. Na rozdíl od svého otce, pro něhož ztráta vlasti znamenala zároveň ztrátu smyslu života, představuje ve svém díle Armény jako energické lidi schopné vzdorovat těžkému osudu vrozeným veselím a moudrostí. Zároveň je však představuje jako lidi, kteří jsou jen zřídka schopni sebe a své rodiny materiálně zabezpečit.

William Saroyan nikdy nesetřval dlouho na jednom místě. Po Fresnu následovalo San Francisco, Chicago, New York, ulice, nádraží, knihovny, nájemní byty po celé Americe. Skutečně psát začal v San Franciscu, kam se přestěhoval roku 1926. Dověřil osmnáct let a už v té době věděl, jak je těžké si vydělat peníze na každodenní chleba. Pracoval jako sběrač hroznů na vinohradnické plantáži, jako telegrafní poslíček, prodavač v obchodě se sportovními potřebami i jako skladník. Nikde se dlouho nezdržel a neustále měnil svou adresu.

Když mu bylo dvacet let, časopis *Overland Monthly* poprvé zveřejnil jeho povídku. Po pěti letech byla zveřejněna další povídka ***Holičský učeň***, tentokrát ve skromném časopise, který vycházel pro Armény žijící ve Spojených státech.

Na podzim roku 1933 napsal William Saroyan povídku ***Odvážný mladý muž na létajícím hrazdě***, která vyšla v únoru roku 1934 v časopise *Story*. Hlavním hrdinou je mladý hladovějící spisovatel, který se pokouší žít v negativní společnosti. Vysedává bez práce a hladoví. Jeho duch je unášen fantazií, zatímco tělo umírá hladem. Dávno už prodal všechno, co se prodat dalo, dokonce i knihy, které pro něj byly nejdražší věci na světě. Podle některých náznaků je možné usuzovat, že se děj odehrává v San Franciscu. Celá atmosféra povídky však připomíná spíše New York, tak jak ho vnímal Saroyan, když tam přišel poprvé. Překvapující na celé povídce je, že příběh o tom, jak mladý a fyzicky zdravý člověk umírá hladem, je napsaný bez patosu a snahy autora dojmout čtenáře k slzám.

Tato povídka otevřela Williamu Saroyonovi cestu do světa literatury. Díky ní vyšla 15. října 1934 jeho první kniha v jednom z největších amerických nakladatelství Random House. Nazval ji podle stejnojmenné povídky ***Odvážný mladý muž na létajícím hrazdě***. Šlo o první soubor povídek, který zahájil početnou sérii povídkových sbírek – přibližně třináct. Soubor vznikl v období hluboké krize, přesto Saroyan dokázal na

létající hrazdě prolnout reálný svět s imaginací, fantazií a asociací.

Peníze byly pro Williama Saroyana něčím, co život zbytečně a nesmyslně komplikuje. Sám si sice hodně peněz vydělal, ale protože stejně rychle utrácel, a to v nezištných darech, sázkách i hazardu, dostal se koncem padesátých let do vážných problémů s daňovými úřady, jimž dlužil okolo sta tisíc dolarů. Celý rok se musel věnovat usilovné práci, aby se vyplatil. Nad finanční záležitosti a nad jisté formy společenského uznání byl natolik povznesený, že roku 1940 odmítl za svou hru *Čas tvého života* (1939) převzít Pulitzerovu cenu s odůvodněním, že na ceny a odměny v oblasti umění nevěří. Saroyan toto ocenění označil za něco čistě obchodního a obchod podle něj není hoden posuzovat umění. Proto také přijal cenu až od New York Drama Critics Circle. V roce 1948 se hra převedla i do filmové podoby a hlavní roli si zde zahrál James Gagney. Mezi další skvosty Saroyanovy dramatické tvorby patří také *Mé srdce je v horách* (1938), *Stará sladká píseň lásky* (1940) nebo *Jeskynní lidé* (1958).

Mnoho příběhů Williama Saroyana je inspirováno jeho vlastním dětstvím. Často psal příběhy, které vyprávějí děti. Příkladem je povídková sbírka *Jmenuji se Aram*, která vznikla roku 1940. Hlavním hrdinou je chlapec Aram Garoghlanian, který vypráví barvitě příhody své přistěhovalecké rodiny. Kniha se stala bestsellerem a byla mimo jiné přeložena také do finštiny.

V roce 1943 se pětatřicetiletý Saroyan oženil se sedmnáctiletou Carol Marcusovou. Tato žena pro něj byla osudová. Po šesti letech manželství se rozvedli, aby se o dva roky později znovu vzali. Ani druhé manželství jim však nevydrželo. Měli spolu dvě děti, chlapce Arama a dívku Lucii. Aram se stal básníkem, psal a vydával knihy o svém otci. Lucie byla herečkou a ve svém dívčím věku byla renomovaným fotografem zařazena mezi nejkrásnější ženy světa. Carol Marcusová se později provdala za Waltera Matthaua.

První román napsal William Saroyan v roce 1943. I když vznikl v době válečné tragédie lidstva, nazval ho *Lidská komedie*. Původně ho psal jako scénář pro hollywoodský film, jenž se však pro vážné neshody realizoval již bez autora. Saroyan zúžil svůj záběr na jediné město a středem svého románu učinil rodinu Macauleyových a jejich přátel v kalifornské Ithace v době, kdy na evropském kontinentě zuřila válka. Do popředí vystupují postavy dvou chlapců s antickými křestními jmény - malý

Odysseus a starší Homér. Především jejich prostřednictvím poznáváme různá prostředí, rázovité figurky i poetické momenty všedního života amerického maloměsta v době světové války.

V roce 1947 vznikl román *Dobrodružství Wesleye Jacksona*. Hlavním hrdinou je prostý vojenský veterán. Jde o jakýsi fiktivní životopis, v němž Saroyan využívá svých dosavadních životních zkušeností a popisuje i své válečné zážitky.

Sbírka *Místa, kde jsem trávil čas* (1972) obsahuje osmašedesát vzpomínek z míst, která William Saroyan navštívil v letech 1932–1969. V jednotlivých vzpomínkách se chaoticky střídají různá místa a výjevy z jeho života. Zachycují pouť chudého chlapce z malého městečka k literárním a divadelním výšinám. Stejně jako se mění autorova milovaná místa, mění se i chlapec, kdysi vděčný za každý půldolar vydělaný příležitostnou prací, posléze muž, schopný prohrát v Las Vegas padesát tisíc dolarů. Podle Saroyanova přesvědčení právě místa, ve kterých se během života nacházíme, utvářejí osobnost stejně významně jako geny. V těchto poněkud bizarních pamětech tedy nejsou pouhou kulisou, jsou hlavními hrdiny mikropříběhů – neboť každé z míst tvoří především lidé, s nimiž se setkáváme i rozcházíme a kteří nenápadně formují náš vnitřní svět.

Novela *Tracyho tygr* (1951) vypráví o prapodivném tygrovi, který je vlastně panter, ale také, jak praví poslední slova, „jenž je láska“. Středem zájmu je obyčejný človíček Thomas Tracy, kterému ve všech tragikomických situacích svítí na cestu prosté člověčí potěšení z dobré a poctivé práce, jiných lidí, hezkých písniček, stromů, ptáků, čistého vzduchu – zkrátka života. Tracy si vytvořil ve vlastních představách tygra, který se stává složkou jeho osobnosti, zdrojem duchovní i fyzické energie. Tygr mu pomáhá bezpečně poznat pravou lásku, když zahlédne Lauru. Tracy svému tygrovi zůstává věrný, třebaže se za to dostane do blázince poté, co se vydává za majitele „tygra“ – uprchlého cirkusového pantera postřeleného policií v ulicích města. Tato věrnost mu pomůže zachránit z ústavu sebe i Lauru, která po ztrátě lásky ztratila smysl života. Prolínáním reálných a fantastických prvků dostává Saroyanova novela pohádkový ráz. Do protikladu se v ní dostávají síly dobra a zla. Na pozadí rozmarného příběhu vyvstává také kritika společenského řádu, který měří životní úspěch výší bankovního konta a vidí smysl života v uspokojování konzumních materiálních zájmů.

Mezi úsměvné povídky se řadí cyklus *Tatí, ty jsi se zbláznil* (1957). Jedná se o volné pásmo zážitků a rozhovorů Williama Saroyana s jeho desetiletým synem Aramem.

Od roku 1958 žil Saroyan střídavě v Paříži a rodném Fresnu. V letech 1960 až 1970 se dokázal zbavit dluhů a svým psaním si vytvořil znovu značný příjem.

Smrt považoval za součást života: „*Dejte si práci být živí, tak jako tak dost brzo umřete.*“ Téma vědomého vzdoru proti faktu smrtelnosti ho neopustilo po celý život a v roce 1963 mu věnoval knihu *O neumírání*. Ve svém díle vyjadřuje Saroyan neklid při představě blízké smrti a zamýšlí se nad svým životem i tvorbou a hledá jejich smysl. Formu povídek nahradil formou „vyprávění na psacím stroji“, která mu dovoluje volně těkat od drobných příhod k úvahám i vzpomínkám – a zároveň velmi sugestivně vtahuje čtenáře do děje i prostředí. William Saroyan se snažil žít naplno a tak, aby jeho život měl smysl. Zastával názor, že: „*Neumírat není totéž jako žít, jen se to trochu podobá žít.*“

Autorovo literární sbohem přišlo roku 1979 v knize *Nekrology*. Kniha působí jako jakési skryté, trochu tragikomické gesto a osobní vzpoura proti smrti. Impulsem k jejímu napsání byla Saroyanova četba ročního seznamu zesnulých, uveřejňovaného v americkém časopise *Variety*. Několikrát se přiznal, že čte nekrology se zvláštním zalíbením, protože nám připomínají, že se smrtí každého člověka umírá i něco v nás, ale současně, že my ještě žijeme.

William Saroyan toho napsal během života mnoho a ozývají se hlasy, že snad až příliš mnoho. On sám však nevěřil, že by byl kdy schopen napsat vše, co by napsat chtěl, a že by napsal byt' o slovo více, než měl. Součástí jeho přesvědčení bylo, že pokud spisovatel žije, musí psát. Napsal více než sto knih. Jsou mezi nimi především povídky, ale i romány, memoáry, eseje, poezie a divadelní hry. Sám autor své dílo charakterizoval takto: „*I v těch nejbanálnějších, nejbezvýznamnějších, nejnepříjemnějších, nejhrubších, nejtuctovějších a nejprotivnějších lidech a událostech jsem se snažil objevit něco důstojného, něco dobrého a směšného. A to se mi také podařilo.*“

William Saroyan zemřel na rakovinu 18. května 1981 ve Fresnu v Kalifornii.
„Každý musíme zemřít“, řekl, „ale já jsem vždycky věřil, že v mém případě půjde o výjimku.“ Polovina jeho popele byla pohřbena v Kalifornii a druhá část v Arménii.